

1 LEES AANDACHTIG ONDERSTAANDE ARTIKELS EN BEANTWOORD DE BIJHORENDE VRAGEN.

WAAR VERWONDERT U ZICH OVER?

27 juni 2016 - Filosofie Magazine

We vroegen in een enquête waar u zich over verwondert. De natuur, of toch kunst? Een keur van Nederlandse filosofen duidt de uitkomsten voor ons.

47,9% vindt verwondering in de natuur

Johan van de Gronden. Filosoof en auteur van het boek 'Wijsgeer in het wild'

'We leven in een tijd waarin we de natuur vanuit een steeds meer utilitair¹ oogpunt bekijken; natuurgebieden moeten ons iets opleveren. Deze houding maakt verwondering onmogelijk. Daarom ben ik blij dat zoveel mensen aangeven dat ze verwondering juist uit de natuur halen. De natuur beleven beschouw ik als een grenservaring. Aan de ene kant voel je je een onderdeel van de natuur, maar aan de andere kant overstijgt die je ook. De natuur omgrenst je en geeft je zo een plek. **Immanuel Kant** erkende de enorme impact die de natuur op een mens kan hebben als hij het heeft over het verhevene. Een gigantische waterval of een bodemloze afgrond trekken ons aan, maar zijn ook huiveringwekkend. Dit soort ervaringen geeft volgens Kant richting aan de morele oriëntatie van de mens² omdat ze hem herinneren aan de kracht van de morele wet.

De natuur is eindeloos wonderlijk als je er voor openstaat. Het helpt wel als je een beetje kennis hebt over bepaalde processen en fenomenen, al bedoel ik zeker niet dat je een afgestudeerd bioloog moet zijn; een natuurdocumentaire bekijken geeft al ruim voldoende informatie. Je hoeft Nederland ook helemaal niet te verlaten om echte natuur te ervaren. Lopen op het wad met windkracht 8 kan je een originele natuurervaring geven. Maar de echte kathedraal van de natuur is voor mij toch het regenwoud.'

Stine Jensen - Filosoof en programmamaker

'In ons wetenschappelijke wereldbeeld, waar 'meten is weten' het mantra is, verlangen wij naar verwondering. Mensen vinden dit in overweldigende emoties die door een ander worden opgeroepen. Dat noem ik positieve verwondering. Je kunt je ook verwonderen over de dynamiek binnen een relatie. Waarom zijn mijn emoties zo veranderd en hoe is het mogelijk geweest dat ik die persoon ooit leuk heb gevonden? Dat is negatieve verwondering.

Binnen een relatie ontstaat er altijd vertrouwdheid met de ander. Dat is belangrijk voor een relatie, maar er schuilt wel een gevaar in. Je kunt erin doorslaan en een karikatuur

¹ Nuttig, dienstig

² Verwijst naar het innerlijke kompas waarmee een individu bepaalt wat goed of fout is en hoe men zich hoort te gedragen.

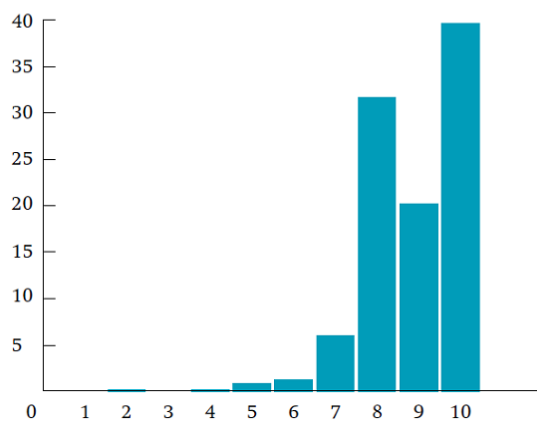
maken van de ander. Iemand wordt dan gereduceerd tot bepaalde eigenschappen en daardoor voorspelbaar en saai. Verwondering is het perfecte medicijn om dit te voorkomen: je moet de ander de kans geven om je te verrassen om zo je relatie nieuwe energie te geven.

Als je net verliefd bent, verwonder en verbaas je jezelf continu, omdat je tot allerlei dingen in staat bent waarvan je niet wist dat je ze in je had. Gedichten schrijven, boeketten kopen, je verandert als het ware in een ik 2.0. Later in een relatie vraagt het moed om je over jezelf te verwonderen. Het is makkelijker om te zeggen 'wat doet hij of zij raar'. Jezelf afvragen of jouw gewoontes juist vreemd zijn, is moeilijk omdat je dan onzekerheid over je eigen identiteit moet kunnen verdragen. Lukt dit, dan heb je een grote stap richting een goede relatie gedaan.'

Hoe belangrijk is verwondering in het leven?

(1 is helemaal niet, 10 is heel erg)

(622 mensen hebben gestemd)

Ursulinen
Mechelen

9,8% vindt verwondering in de kunst

Maarten Doorman - Hoogleraar cultuurfilosofie en auteur van 'De navel van Daphne. Over kunst en engagement'

'Wij kunnen ons verwonderen over de uitzonderlijke vaardigheid van een kunstenaar, zoals bij het clair-obscur in een schilderij van Rembrandt. Maar kunst kan ons ook leren ons te verwonderen over alledaagse zaken. Neem het filmpje *Vliegtuigen* van Marijke van Warmerdam. Zij heeft van een afstand frontaal vliegtuigen gefilmd die opstijgen en landen. Doordat de lucht boven de landingsbaan warm was, lijkt het alsof de vliegtuigen bijna vloeibaar worden. De volgende keer dat je een vliegtuig ziet opstijgen, heeft het iets levends, als van een vogel, een verrijking die het kunstwerk je getoond heeft.

Een kunstwerk verlangt van ons dat we er iets mee doen. We moeten het kunnen opbrengen om ergens bij stil te staan, zonder er meteen een oordeel over te vellen. Dit is een probleem waar de moderne kunst vaak tegenaan loopt. Mensen hebben het gevoel dat ze het kunstwerk moeten begrijpen – ze raken gefrustreerd als dit niet meteen lukt en noemen die kunst dan elitair. Maar een kunstwerk is geen bewering die je moet snappen. Al kun je wel leren er iets mee te doen. Ik zou een parallel met eten

willen trekken. We vinden aanvankelijk zoet en zout en vet voedsel het lekkerst, maar door opvoeding en oefening leren we complexere gerechten te waarderen – zo kunnen wij ook leren complexere kunst te waarderen.'

0,9% vindt verwondering in de kerk

Erik Borgman - Hoogleraar theologie aan de universiteit van Tilburg

'Nederland wordt in toenemende mate seculier³ en veel mensen beschouwen religie als achterhaald. Los van de vraag of dit waar is, creëert deze houding een fundamenteel communicatieprobleem met mensen die een religie aanhangen. Als je bij voorbaat weet dat de ander niets te zeggen heeft, kan er nooit een betekenisvol gesprek plaatsvinden. We zouden ons meer moeten verwonderen over religie. In plaats van religie achterhaald te noemen, zouden we ons moeten afvragen 'wat gebeurt daar eigenlijk?'

Voor ons in het Westen is het onbegrijpelijk dat mensen zich vrijwillig aansluiten bij groepen als IS. De overtuiging is dat je onze vrijheid, als je die een keer kent, niet vrijwillig zult opgeven. Dit blijkt in de praktijk niet waar te zijn. Hier kun je denigrerend over doen, maar dan kom je niet dicht bij de reden waarom mensen vrijwillig hun vrijheid en autonomie opgeven. Verwondering levert dan meer op. Die leert ons ook kritischer naar onszelf te kijken. Zijn de argumenten voor onze overtuigingen wel zo waterdicht als we denken? Ik vind deze visie filosofisch beter te verantwoorden dan het standpunt van anderen bij voorbaat afdoen als nonsens.

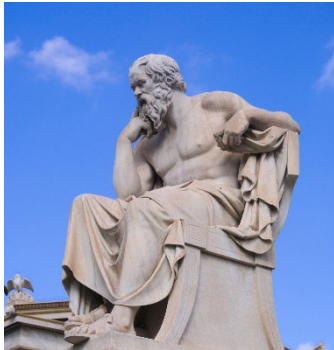
Naast het feit dat religie als verschijnsel verwondering kan opwekken, is die voor mensen die een religie aanhangen zelf een manier om verwonderd te blijven. Religieuze praktijken dienen ertoe om het leven te ontvangen als een verbijsterend geschenk: wanhopig en hoopgevend tegelijk. Naar religieuze overtuiging hoef je je leven geen betekenis te geven, maar ontvang je betekenis.'

³ Niet aan religie gebonden

WAT IS FILOSOFIE? OVER HET BELANG EN DE BETEKENIS VAN FILOSOFEREN

Door Jonathan Janssen op 2 november 2023 – Filosofie Magazine

Wat is filosofie? Ontdek de betekenis van filosofie en leer hoe je zelf kunt filosoferen.

Stel de vraag ‘wat is filosofie?’ aan vijf verschillende filosofen en je krijgt vijf verschillende antwoorden. Eigenlijk ben je al begonnen met filosoferen door deze vraag te stellen. Filosofen doe je namelijk door na te denken over fundamentele vragen, zoals: wat is waarheid? Wat is een goed leven? En wat is de mens?

Filosofische vragen kennen geen pasklare antwoorden, maar dat betekent niet dat het geen zinvolle vragen zijn – zonder filosofie hadden we tegenwoordig geen wetenschap, computers of ons huidige politieke stelsel gehad. De moderne wetenschap en natuurkunde ontstonden doordat filosofen zich af gingen vragen hoe de wereld in elkaar zit. Moderne computertalen komen voort uit de logische taal die filosofen ontwikkelden om hun redeneringen op wiskundige wijze te kunnen berekenen. En onze liberale democratie is opgebouwd rond eeuwen aan denken van filosofen over het ideale politieke systeem.

De oorsprong van de westerse filosofie ligt in de klassieke oudheid. Zo ook de betekenis van het woord ‘filosofie’: filo is Oudgrieks voor ‘houden van’, en sofia betekent wijsheid. Filosofen zijn dus op zoek naar wijsheid. Die betekenis lees je ook terug in een ander woord voor filosofie, namelijk ‘wijsbegeerte’, het verlangen naar of houden van wijsheid.

De filosofie kent verschillende disciplines, zoals ethiek, kenleer, esthetica en metafysica. Ethiek gaat over de moraal, oftewel de vraag naar het goede; kenleer gaat over de vraag wat ware kennis is; esthetica gaat over schoonheid; en metafysica over de aard van de werkelijkheid. Tot een paar eeuwen geleden behoorden ook de voorlopers van de natuurkunde en de psychologie tot het domein van de filosofie.

Wat is een filosoof? De term ‘filosoof’ is niet beschermd, in tegenstelling tot ‘arts’ of ‘historicus’. Dat betekent dat iedereen in principe zichzelf filosoof kan noemen. Vaak verwijzen we met ‘filosoof’ tegenwoordig naar iemand die filosofie gestudeerd heeft, of iemand die zich met filosofische vraagstukken bezighoudt.

Filosofen zijn vaak werkzaam aan een universiteit, maar dat hoeft niet. Sterker nog, een aantal van de beroemdste filosofen uit de geschiedenis waren helemaal niet verbonden aan een academie. Zo trok **René Descartes** (1596-1650), die met zijn ‘ik denk, dus ik ben’ als grondlegger van de moderne filosofie wordt beschouwd, rond door Europa, van broodheer tot broodheer. Ook de existentialisten **Jean-Paul Sartre**

(1905-1980) en **Simone de Beauvoir** (1908-1986) hadden nooit een aanstelling aan de universiteit.

Hoe gaat de filosoof op zoek naar wijsheid? Daar heeft hij verschillende methoden voor. De bekendste is misschien wel de 'socratische methode', vernoemd naar de Griekse filosoof **Socrates** (469 v. Chr. – 399 v. Chr.). Die onderwierp voorbijgangers en stadgenoten op het marktplein van Athene aan een vragenvuur om tot ware kennis te komen. De ondervraagde komt bijvoorbeeld met een definitie van het begrip 'moed', of 'rechtvaardigheid'. Door middel van zijn vragen stelt Socrates die definitie vervolgens op de proef. Deze methode wordt tot op de dag van vandaag gebruikt door zogeheten 'socratisch gespreksleiders'.

Een andere methode van filosofisch onderzoek is het gedachte-experiment. Dat is een fictieve situatie waarmee de filosoof zijn denken toetst en tot het antwoord van een filosofische vraag probeert te komen. Een bekend gedachte-experiment is dat van Achilles en de schildpad, bedacht door de Griekse filosoof **Zeno van Elea**. Dat gaat zo: in een hardloopwedstrijd tussen de snelle Achilles en de slome schildpad krijgt de schildpad bij de start een voorsprong van tien meter. Dan schiet Achilles uit de startblokken, die de achterstand van tien meter in een mum van tijd heeft ingelopen. Maar in de tijd dat dat Achilles die tien meter heeft gelopen, heeft de schildpad weer een meter afgelegd. Als Achilles vervolgens die meter weer heeft gelopen, heeft de schildpad alweer tien centimeter afgelegd. Deze redenering kun je tot in het oneindige herhalen. Hoe haalt Achilles de schildpad ooit in?

Met dit gedachte-experiment wilde Zeno, een leerling van de beroemde filosoof **Parmenides**, laten zien dat beweging eigenlijk niet bestaat. We denken wel dat we onze waarneming kunnen geloven dat hardlopers in beweging elkaar in kunnen halen, maar is dat wel echt zo?

1. In het eerste artikel worden natuur, kunst, relaties en religie voorgesteld als bronnen van verwondering. Welke van deze bronnen spreekt jou het meest aan? Leg uit waarom met een voorbeeld uit je eigen leven.

2. Immanuel Kant zegt dat natuurervaringen ons kunnen herinneren aan iets groters dan onszelf. Heb jij ooit zo'n ervaring gehad? Wat deed dat met jou?

3. Volgens Stine Jensen is verwondering belangrijk in relaties omdat we anders de ander als "voorspelbaar" gaan zien. Ben je het daarmee eens? Waarom wel of niet?

4. In het tweede artikel staat dat filosofische vragen geen eenvoudige of definitieve antwoorden hebben. Waarom zouden mensen dan toch blijven filosoferen?

5. De socratische methode van Socrates bestaat uit voortdurend vragen stellen. Formuleer zelf drie filosofische vragen die je kan stellen na het lezen van de artikels. Het kadertje hieronder zal je hierbij helpen. Vorm minstens:

a) één vraag over de mens of het leven;

b) één vraag over waarheid of kennis;

c) één vraag over verwondering.

Voorwaarden voor een filosofische vraag

Een vraag wordt filosofisch als ze aan een aantal voorwaarden voldoet.

- De vraag is **zo kort mogelijk** geformuleerd (maximaal 10 woorden).

- De vraag heeft een **open karakter**. Dat wil zeggen dat ze geen verborgen aannames bevat en dat het duidelijk is dat de vraagsteller geen 'juist' antwoord voor ogen heeft.

- Er is op het eerste gezicht (en liefst later ook nog) **geen juist of onjuist antwoord** op de vraag te vinden. Als een lange zoektocht toch in een bepaalde richting uitmondt, dan zegt de filosofie dat we dichterbij de waarheid zijn gekomen zonder te weten hoe dicht.

- De vraag vertrekt bij voorkeur van **'Wat is ...?'**. Dergelijke vragen richten zich per definitie op een theoretisch/fundamenteel onderzoek. Kan ook: in hoeverre, waarom, hoe, wat als,...

- Iedereen moet de vraag onmiddellijk begrijpen. **Duidelijke begrippen** hebben dus de voorkeur.

Van Rossem, K. (2020). *Het filosofisch gesprek*. p. 104.

2 BEKIJK HET FRAGMENT *Hoe kun je op de wc uitgroeien tot groot filosoof?* (1/5) ⁴ VAN BAS HARING EN BEANTWOORD DE BIJHORENDE VRAGEN. (Link in voetnoot)

6. Wat kunnen we volgens Haring leren van Britt over filosofie?

7. Welke vragen kunnen we onszelf stellen volgens de Duitse filosoof Immanuel Kant?

-

-

-

-

8. Wat kunnen we volgens Haring leren van het proefschrift over sociaal contact bij autistische kinderen over filosofie?

9. Haring gaf nog een belangrijke eigenschap van filosofie wanneer hij het had over die vragen die hij opgelijst had, en specifiek over de vraag *Waarom schieten we zwervers niet gewoon dood?* Wat was dat?

⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=fKFSTPjh0Q8>

10. Probeer nu eens in één zin Harings antwoord samen te vatten op de vraag *wat doet een filosoof eigenlijk?*

Snel effe voor de lol, want het is een interessante vraag: wat is ik?

Ursulinen
Mechelen

3 BELUISTER DE PODCAST “Een kleine filosofie van grote emoties”⁵, een gesprek met filosoof Ignace Devisch n.a.v. een essay dat hij schreef over emoties en het uitdrukken ervan. (Link in voetnoot) BEANTWOORD NADIEN DE BIJHORENDE VRAGEN.

11. Over welke filosofische vraag denkt Devisch hier na?

12. Wat is *zijn* antwoord op die vraag?

13. Wat is *jouw* antwoord op die vraag?

⁵ <https://www.vrt.be/vrtmax/podcasts/radio1/v/voorproevers/2/een-kleine-filosofie-van-grote-emoties/>